

Dr Jeffrey Hudon, Archeologia biblijna, sesja 26, Najważniejsze wydarzenia z Muzeum Archeologicznego Sigmunda H. Horna na Uniwersytecie Andrews

© 2024 Jeffrey Hudon i Ted Hildebrandt

To jest dr Jeffrey Hudon w swoim nauczaniu na temat archeologii biblijnej. To jest sesja nr 26, Najważniejsze wydarzenia z Muzeum Archeologicznego Sigmunda H. Horna.

Witamy w Muzeum Archeologicznym Horn w Berrien Springs w stanie Michigan na terenie kampusu Uniwersytetu Andrews.

Chcę zademonstrować ten ważny artefakt, który mamy na wystawie. To właściwie model Jerozolimy, mający grubo ponad 100 lat.

Oszacowaliśmy datę wykonania tego gipsowego modelu na około 1880 rok. A teraz, dlaczego został zbudowany? W XIX wieku podróż do Ziemi Świętej była przedsięwzięciem podejmowanym przez bardzo bogatych i bardzo żądnych przygód. Była to bardzo niebezpieczna, kosztowna i żmudna podróż, która często kończyła się obrażeniami lub śmiercią w wyniku przemocy lub choroby.

Wyprawa do Ziemi Świętej była pod pewnymi względami prawie tak samo trudna, jak dzisiejsza wyprawa na Księżyc. Co więcej, na początku XIX wieku i wcześniej nie było fotografii, na które można by spojrzeć, jak wygląda teren i miejsca. Tak więc pojawienie się fotografii, powiedzmy, począwszy od lat pięćdziesiątych XIX wieku, ogromnie pomogło.

Jednak aby móc zobaczyć ukształtowanie terenu i zrozumieć Jerozolimę jako całość, potrzebne było coś takiego. I tak skonstruowano pewną liczbę tych modeli, nie mogło być zbyt wiele, i były one wystawiane na sympozjach, jarmarkach państwowych i dużych imprezach, wydarzeniach publicznych, a ludzie mogli zobaczyć, jak wyglądała Jerozolima w czasach ten czas. Wskazałem, że według naszych szacunków zbudowano go około 1880 r., gdzieś w latach 80. XIX w., być może w tej dekadzie, ponieważ zabytki Jerozolimy zbudowane w latach 90. XIX w. i później nie są widoczne na tym modelu.

Pomaga nam to bardziej zwięźle datować je na wąski okres czasu. Przejdźmy się więc i przyjrzyjmy się, co mówi nam ten model. Nawet dzisiaj ważny jest taki model, przedstawiający Jerozolimę sprzed 150 lat, ponieważ pokazuje nam topografię miasta wokół miasta, ukształtowanie terenu.

To ważne, bo dzisiaj to wszystko jest już zbudowane. Samo stare miasto jest mniej więcej – powiedziałbym 80% – 90% nadal tam jest. Ale poza miastem wszystko się zmieniło.

Spójrzmy więc od mojej lewej do prawej i wskaźmy niektóre cechy geograficzne i topograficzne. Tuż na samym skraju modelu znajduje się szczyt Góry Oliwnej, która w rzeczywistości jest grzbietem rozciągającym się od terenu dzisiejszego Uniwersytetu Hebrajskiego, Mount Scopus, Harhat Sofit i French Hill. A potem idzie, jest tam niewielki wąwóz, a potem idzie granią aż do przerwy w grzbiecie pomiędzy Górą Oliwną a Górą Mszyc, czyli znowu na dalekim krańcu modelu .

Nawiasem mówiąc, ten kompleks tutaj, na szczycie Góry Oliwnej, to tak naprawdę Kościół Wniebowstąpienia. Ponownie zainicjowane i zbudowane przez królową Helenę w IV wieku; upamiętniający wniebowstąpienie Jezusa ze szczytu Góry Oliwnej. Na samym środku modelu znajduje się zbocze z doliny Hinnom.

I to w dalszym ciągu schodzi z mapy lub modelu do Wzgórza Złej Rady, jak się je dzisiaj nazywa, południowej grani, która graniczy z południowym horyzontem Jerozolimy. Po tej stronie mapy widać początki Wzgórza Watershed, które niestety nie zostało uwzględnione w modelu. A potem do mojego najbliższego miejsca, zaraz przede mną, znajduje się wzniesienie, które wznosi się od północnej strony miasta.

A więc znowu, żeby się zorientować, to jest wschód, północ, zachód i południe. Jeśli chodzi o doliny, które tu mamy, dolina Cedronu, która zaczyna się w tym miejscu i biegnie wzdłuż wschodniej strony miasta Jerozolima, biegnie dalej w dół obok tego południowo-wschodniego wzgórza, o którym będziemy mówić jako o Miasto Dawida, a następnie biegnie aż do Pustyni Judzkiej i wpada do Morza Martwego. Jest tam dolina, którą bardzo trudno rozpoznać.

Kawałek tego, co można zobaczyć, nazywa się Tyropeonem lub Doliną Centralną, a w Józefie Flawiuszu Doliną Serowarzy. I to oddzielało południowo-wschodnie wzgórze od zachodniego wzgórza i zaczynało się być może od Bramy Damasceńskiej, która się tutaj znajduje. Większość została już wypełniona.

Zwracam też uwagę, że w starożytności wszystkie te doliny były znacznie głębsze. Ponownie, tysiące lat użytkowania i gromadzenia się gruzu podniosło powierzchnię tych dolin. Inną doliną, na którą chcę zwrócić uwagę, która zaczyna się tutaj, jest Dolina Hinnom lub Gey ben Hinnom, Dolina Synów Hinnoma, która wije się wzdłuż zachodniej strony miasta, zakręca na wschód i łączy się z Cedronem i doliną Tyropeon, a następnie wpada do Puszczy Judzkiej.

To są doliny wokół Jerozolimy. Jak widać, Jerozolima była dość dobrze broniona od wschodu, zachodu i południa. Jednakże po stronie północnej nie ma doliny, która mogłaby pełnić funkcję fosy lub rowu.

To tutaj Jerozolima była najbardziej bezbronna. Większość udanych ataków na Jerozolimę w historii miała miejsce z północy. W porządku, więc niektóre ważne miejsca poza starym miastem Jerozolimy, jakie istniało w 1880 roku i istnieje do dziś, to niektóre miejsca w Dolinie Cedronu.

Mamy przyszłą lokalizację Kościoła Wszystkich Narodów, który jest miejscem Ogrodu Getsemani w tym ogólnym sąsiedztwie. W porządku, i zauważcie też, że na ogromnym cmentarzu, który dziś pokrywa Górę Oliwną, nie widać niczego, co jest późniejszą zabudową, chociaż Góra Oliwna służyła jako cmentarz Jerozolimski, jeden z cmentarzy jerozolimskich od drugiego tysiąclecia p.n.e. prawdopodobnie wcześniej. W Dominus Flavit odkryto grobowce pochodzące z późnej epoki brązu.

Znowu czas Exodusu, a może nawet wcześniejszy. Wzgórze obrazu jest tutaj, a poniżej tego wzgórza, na tym zboczu, znajduje się arabska wioska Silwan. I to jest biblijna Sziloa.

Ponownie służył jako cmentarz w okresie Starego Testamentu, w tym grobowiec córki faraona, grób zarządcy królewskiego i inne grobowce, które zostały odkryte, naniesione na mapę i opublikowane. To znowu spogląda na południowo-wschodnie wzgórze. To tutaj powstała najstarsza część Jerozolimy, pierwotna osada Jerozolimy.

Powstało tutaj nie ze względów topograficznych, ale ze względu na źródło Gichon, które znajduje się właśnie w tym miejscu. Było to jedyne źródło wody przez większą część historii Jerozolimy i nadal tryska wodą. I tak wczesne osadnictwo sięgało tu okresu chalkolitu i wczesnego okresu brązu.

Znaleźli i odkopali dom w mieście Dawida, którego początki sięgają wczesnego okresu brązu, przed 2000 rokiem p.n.e. Więc bardzo wcześnie. Wykopaliska prowadzone niedawno w ciągu ostatnich stu lat, ale jeszcze niedawno prowadzone przez kilku izraelskich uczonych i archeologów, odsłoniły wiele informacji z tego obszaru, w tym mury z okresu Starego Testamentu, a konkretnie z czasów murów z VIII i VII wieku, mury obronne, a także późniejszy mur, który zbudował Nehemiasz, gdy powracający z ówczesnej Persji zaczęli odbudowywać umocnienia Jerozolimy.

Tutaj, po drugiej stronie doliny Tyropeon, znajduje się zachodnie wzgórze. I dzisiaj jest ona błędnie nazywana Górą Syjon. Prawdziwą Górą Syjon jest Wzgórze Świątynne, o którym porozmawiamy za kilka minut.

Ale to zachodnie wzgórze w starożytności było częścią otoczonego murami miasta. A to miasto, czyli mur, który widzimy na starym mieście i który istnieje dzisiaj, datuje się na rok 1517. Jego część jest zbudowana na starszych murach, ale część nie.

Większość murów Jerozolimy z ostatnich dwóch wieków Starego Testamentu aż do podboju muzułmanów obejmowała to ważne wzniesienie, które błędnie zwane Górą Syjon, w rzeczywistości powinno być nazywane Wzgórzem Zachodnim. Ale na Wzgórzu Zachodnim kryje się wiele ważnych historii, a jedną z nich jest grobowiec Dawida w tym miejscu, a także miejsce, w którym znajdował się górny pokój. W latach 70. w tym bezpośrednim sąsiedztwie odkryto dom Kajfasza.

Znowu alternatywne miejsce dla kościoła św. Piotra w Gallicantu, który znajduje się na wschodnim zboczu góry Syjon, na Wzgórzu Zachodnim. Ale na tej trasie odnaleziono także wieże i fragmenty murów, pochodzące z wykopalisk z XIX wieku i czasów bardziej współczesnych. Początki tych murów sięgają Starego Testamentu, okresu monarchii, powiedzmy, początku VIII wieku p.n.e.

OK, podchodzimy tutaj. Mamy tu duży basen, który istnieje do dziś. Pochodzi z okresu Nowego Testamentu.

Mamy tu kolejny duży basen o nazwie Berkat Sultan, używany głównie w okresie osmańskim, ale z pewnością mógł powstać znacznie wcześniej. Na modelu widać kilka wczesnych osad żydowskich, takich jak Mishkanot Sha'an Anim i Jemen Moshe. W XIX wieku w sąsiedztwie Jemenu Mosze Moses Montefiore zbudował wiatrak, który pomagał mielić zboże tamtejszym rolnikom. Jest to jedna z niewielu pierwszych gmin lub osad zbudowanych poza murami Jerozolimy w XIX wieku.

Po raz kolejny rosyjscy pielgrzymi odwiedzający Jerozolimę na pobyt korzystali z Dzielnicy Rosyjskiej. Jak widać, w tym czasie w 1880 roku, kiedy znajdowała się pod panowaniem tureckim, poza murami Jerozolimy nie zbudowano zbyt wielu budynków. Ponownie mury były nadal potrzebne w nocy, aby chronić Jerozolimę przed grasującymi bandami złodziei i bandytów.

Zatem patrząc na samą ścianę, spróbuję wskazać niektóre jej fragmenty, które są w rzeczywistości starsze. Nazywa się to Cytadelą lub Wieżą Dawida. A jedna z tych wież tutaj, ta, na którą wskazuję palcem, jest w rzeczywistości jedną z trzech wież wzniesionych przez Heroda i jego Hasmoneuszów poprzedników.

I nazywali się Meriamne, Hippicus i Fasael. Nie wiemy, która z nich tu pozostała, ale do dziś można zobaczyć tylko podstawę jednej wieży. Później został odbudowany z użyciem innego muru, ale jego dolne partie są wyraźnie herodiańskie.

Zostały one zbudowane w bardzo strategicznym miejscu, ponieważ znajdowało się to na rogu tego, co Józef Flawiusz nazwał Pierwszą Ścianą. Była to także słaba część obrony Jerozolimy, ponieważ topografia ponownie opadała w jej kierunku. Był więc silnie ufortyfikowany.

Mur, Pierwszy Mur, faktycznie biegł od Cytadeli w dół wzdłuż zbocza Doliny Hinnom, otaczając Zachodnie Wzgórze, a następnie otaczając Południowo-Wschodnie Wzgórze, aż do Wzgórza Świątynnego, znajdującej się tam platformy w kształcie trapezu. A potem prosto w górę tak zwanej Doliny Transwersalnej, która biegła w tę stronę. A ten mur znajdował się po południowej stronie Doliny Poprzecznej, aż do Cytadeli.

Mur ten został pierwotnie ukończony w VIII wieku p.n.e., a następnie odbudowany prawdopodobnie pod koniec II lub na początku I wieku p.n.e. przez Hasmoneuszy, a następnie używany przez Heroda, Bizantyjczyków i tak dalej. Dopóki nie został zniszczony i nigdy nie został odbudowany, a przynajmniej jego większość nigdy nie została odbudowana. Z pewnością część otaczająca Wzgórze Zachodnie i Wzgórze Południowo-Wschodnie, zwane ponownie Miastem Dawida.

Zatem dokładnie w tym sąsiedztwie, z Trzema Wieżami Heroda, znajdował się pałac Heroda Wielkiego, który jest obecnie Dzielnicą Ormiańską. A ten pałac został odkopany w latach 60. XX w., niestety bardzo, bardzo słabo zachowany, można powiedzieć, że jedynie w podziemiach. Ale znowu jest to miejsce, w którym obecnie znajduje się Pałac Heroda.

Ostatnio toczy się dyskusja na temat miejsca, w którym Piłat przedstawił Jezusa ludności, Ecce homo, oto człowiek. Przez wieki sądzono, że coś takiego miało miejsce tutaj, obok, tuż za rogiem, tutaj, wzdłuż Via Dolorosa, rogu Wzgórza Świątynnego. Ale to mogło mieć miejsce, to wydarzenie mogło mieć miejsce także tutaj, przed Pałacem Heroda.

Jezus miał zostać przedstawiony mieszkańcom Jerozolimy poza murami, przez bramę, na podwyższeniu. Stojąc poniżej, w Dolinie Hinnom. A więc to jest w Dolinie Hinnom.

To alternatywa dla tradycyjnego miejsca przy Via Dolorosa. OK, idziemy dalej, wyjaśnimy trochę miasto jako całość, a potem je rozbierzemy. Miasto, które istnieje tutaj w tym modelu i istnieje dzisiaj, miało cztery dzielnice, po hebrajsku Reveim.

Pierwszą dzielnicą, na którą chcę zwrócić uwagę, była Dzielnica Ormiańska, która w zasadzie biegnie od Bramy Syjonu tu i dalej do Bramy Jaffy, która jest dzielnicą w kształcie kwadratu. I to była i nadal jest dzielnica ormiańska, dzielnica chrześcijańska. Krótko mówiąc, zwykła Dzielnica Chrześcijańska spotkała się z Dzielnicą Ormiańską i przybyła tutaj, na ten obszar.

W Dzielnicy Chrześcijańskiej znajduje się także Kościół Grobu Świętego, najświętsze miejsce chrześcijaństwa, które obejmuje zarówno miejsce ukrzyżowania, jak i miejsce pochówku Jezusa Chrystusa. A potem mamy tu duży obszar, w tym Wzgórze Świątynne, które jest uważane za dzielnicę muzułmańską. I to ciągnie się mniej więcej

od Bramy Damasceńskiej tutaj, obok Bramy Heroda i włączając Wzgórze Świątynne, które nazywa się Haram al-Sharif, jak arabska nazwa Wzgórza Świątynnego.

I na koniec pozostaje nam Dzielnica Żydowska, która dochodzi tutaj do Wzgórza Świątynnego, czyli obecnie Ściany Płaczu i łączy się z Dzielnicą Ormiańską właśnie w tym miejscu. Więc to jest ten obszar tutaj. To jest synagoga Hurva.

Jedną z nich jest Synagoga Hurva. Nie pamiętam, która to z tych dwóch kopuł. I zauważcie, że dzielnica Mugrabi została całkowicie usunięta.

Umożliwia to dostęp do Zachodniej Ściany Platformy Świątynnej, Wzgórza Świątynnego, którym jest oczywiście Ściana Płaczu, Ha Kotel, gdzie Żydzi chodzą i modlą się. To najświętsze miejsce w judaizmie, jak mówimy. Zatem są tam pewne zmiany, pewne oczyszczenie wszystkich tych budynków.

I dodam, że w latach 1948-1967 dzielnica żydowska została zniszczona przez Jordañczyków. Tak więc, po odzyskaniu Starego Miasta przez Izrael w 1967 r., odbudowali całą dzielnicę żydowską. A więc z racji swojej nowości jest to najładniejsza część Starego Miasta, część najnowsza, najnowsze budynki wybudowane na Starym Mieście.

Porozmawiajmy więc trochę o Wzgórzu Świątynnym. Wzgórze Świątynne jest tu również platformą w kształcie trapezu, zbudowaną w ostatecznej formie przez Heroda Wielkiego. A u Heroda Wielkiego nic nie powstrzymało Heroda Wielkiego przed koniecznością rozbudowy i zbudowania większego miejsca, w którym mogłaby pomieścić większą liczbę wyznawców.

Właściwie to on zbudował tę wschodnią, a właściwie zachodnią stronę platformy nad Doliną Środkową, czyli Tyropeon Valley. Zatem stara Dolina Tyropeon faktycznie przebiegała pod tym obszarem, a on po prostu ją powiększył i zbudował tuż nad nią, a następnie wypełnił ją ogromnymi ilościami wypełnienia, aby stworzyć ładną płaską platformę dla wiernych przychodzących oddawać cześć Świątyni. W centrum tej platformy znajduje się muzułmańskie sanktuarium, Kopuła na Skale, która jest trzecim najświętszym miejscem w islamie.

Podobno przedstawia odciski kopyt konia Mahometa, Baraka, gdy ten wskakiwał do nieba. I nie jest to wspomniane. Nawiasem mówiąc, w Koranie w ogóle nie ma wzmianki o Jerozolimie. Jest to w późniejszym hadisie, ale mimo to jest uważane za trzecie najświętsze miejsce w islamie.

Jak wspominałem w moich wykładach, na odsłoniętym podłożu widać fragmenty fundamentów Świątyni Salomona i oczywiście drugiej świątyni. Leen Rittmeier, który badał tę kwestię intensywnie przez wiele lat, wykazał niezbicie, że to właśnie w tym miejscu znajdowała się świątynia.

Zatem lokalizacja świątyń żydowskich, zarówno Świątyni Salomona, jak i późniejszej drugiej świątyni, Zerubbabela, ponownie przebudowanej przez Heroda, znajduje się tuż pod Kopułą na Skale. Drugi budynek to meczet Al-Aksa. Jest to bardzo starożytny meczet muzułmański, który kiedyś miał skrzydła po obu stronach, wychodzące na wschód i zachód.

I to zostało zmniejszone. Ale znowu bardzo stary, jeden z pierwszych meczetów muzułmańskich, na pewno w Jerozolimie. I znowu, pozostaje dziś bardzo ważnym miejscem kultu w każdy piątek.

Zatem to byłoby to miejsce, sięgające czasów Nowego Testamentu, Drugiej Świątyni, to byłaby Królewska Stoa, gdzie Herod i goście mogli oglądać ofiary i oddawać cześć w świątyni. A wszystko to byłoby otoczone kolumnadą. I oczywiście niektóre z tych kolumn, kapiteli i podstaw kolumn nadal istnieją.

Po prostu nie mogę, nie na miejscu, ale to byłoby bardzo, bardzo piękne miejsce. A brama na zewnątrz miasta jest tu złotą bramą i nadal istnieje.

Jest zamurowane. Ale to znowu jest miejsce, w którym znajduje się świątynia i jej obszar. Sama świątynia i oczywiście Miejsce Najświętsze.

Obecnie rzymska twierdza Antonia została całkowicie zniszczona. W tym miejscu wycięto podłoże skalne i widać miejsce, na którym zostało zbudowane. Rzeczywista twierdza zniknęła całkowicie.

I oczywiście jest to miejsce Ecce Homo z późniejszym łukiem, nie datowanym na czasy Chrystusa, ale datowanym na II wiek, wzniesionym prawdopodobnie przez Hadriana dla upamiętnienia Piłata przedstawiającego Jezusa ludowi. Zakładając, że był tu, w twierdzy Antonia. Ponownie alternatywny pogląd jest taki, że miało to miejsce w pałacu Heroda.

Byłoby to tradycyjnie robione w tym obszarze. Kościół św. Anny to kościół z okresu krzyżowców, który jest w pięknym stanie zachowania. To upamiętnia rodzinę Jezusa, ale jest także położone bardzo blisko sadzawek Betesda, które wkrótce po tym czasie zostały odkopane przez białych ojców i były słabo odkopane, ale odsłonięte.

A było to przy bliźniaczych basenach Five Portico, gdzie Jezus uzdrowił niewidomego lub laika. Nowoczesną, lub powinienem powiedzieć, bramą tutaj, jest Brama Heroda lub Brama Kwiatowa, która jest nadal używana. A potem jest Brama Damasceńska, która jest główną bramą na północ.

I znowu, nazwy tych bram często pochodzą od dróg, które z nich wychodzą. I to jest miejsce docelowe. Celem jest droga do Damaszku.

Jaffy , znowu droga do Jaffy na zachód. Brama Syjonu ponownie odnosi się do Góry Syjon. A potem brama Gnoj tutaj, gdzie było schronienie i wywożono śmieci z miasta.

Teraz, po wykonaniu tego modelu, została zrobiona kolejna brama w mieście, nowa brama, która pozwalała ludziom uzyskać dostęp do dzielnicy chrześcijańskiej znacznie szybciej niż przez bramę Damaszku czy Jaffy. Nawet później, w ciągu ostatnich 20 lat, brama Dung została powiększona, a w pobliżu otwarto kolejną bramę dla pieszych. A więc to są współczesne bramy Jerozolimy.

Biblijne bramy Jerozolimy są znacznie bardziej skomplikowane. Po raz pierwszy wspomniano w całości w trzecim rozdziale Nehemiasza, ale także w źródłach rabinicznych. I tak jest, żaden z nich nie został faktycznie zidentyfikowany, z wyjątkiem jednego, wzdłuż Ofelu.

A zatem jeszcze kilka innych ważnych punktów. To austriackie hospicjum, położone przy drodze prowadzącej od Bramy Damasceńskiej, zbudowane najwyraźniej już w 1880 roku. Poza tym są to budynki, które na ogół pochodzą z okresu mameluckiego i osmańskiego i niewiele wcześniej.

Często odbudowywano je na podstawie wczesnych pozostałości, ale to, co tu widzicie, jest na ogół datowane na mameluki i osmańskie. Jest to zatem ponownie bardzo przydatne narzędzie do zrozumienia, jak wyglądała Jerozolima w XIX wieku. Pomaga zrozumieć topografię okolic Jerozolimy, a także wskazać niektóre miejsca biblijne w ich ówczesnym kontekście.

Dziękujemy zatem za wystuchanie i cieszenie się tym modelem, tak jak my tutaj, na Uniwersytecie Andrews.

Witamy ponownie w Muzeum Hornu. I mam tu przed sobą coś, co nazywa się Czarnym Obeliskiem.

A to jest kopia oryginału, którą zleciliśmy British Museum, a oni wykonali dokładną kopię oryginału, który znowu jest w ich posiadaniu. Jest to stela wysoka na prawie dwa metry, czyli, jak można by tak powiedzieć, obelisk, z piramidą schodkową na szczycie z pismem klinowym pomiędzy wszystkimi rejestrami i wzdłuż szczytu. Odkryto to w 1846 roku, kiedy Henry Austin Laird, brytyjski poszukiwacz przygód i archeolog, prowadził wykopaliska w miejscu Nimrud, neoasyryjskim Nimrud, znanym również jako Kala.

I znalazł to, i oto niedawno odszyfrowano pismo klinowe. I to zostało przetłumaczone, ten tekst został przetłumaczony i okazało się, że jest to pomnik wzniesiony przez Salmanasara III gdzieś w XVIII, przepraszam, około 820 roku p.n.e. I upamiętnia jego 18., przepraszam, kampanię w 841 r. p.n.e. do Lewantu.

Salmanasar III rozbił obóz na górze Karmel w Izraelu i otrzymał daninę oraz dary od wszystkich królów okolicznych regionów. Dotyczyło to także króla Izraela. I chcę tutaj zwrócić uwagę na drugi rejestr, który przedstawia brodatą osobę w czapce typu pończoszka, kłaniającą się głęboko przed Salmanasarem III, który trzyma misę.

W poniższym tekście król ten jest zidentyfikowany jako Jehu, syn Omriego, król Izraela. I chociaż Salmanasar pomylił się w szczegółach, Jehu, jest to pierwsza wzmianka i z pewnością pierwsze fizyczne przedstawienie króla Izraela na współczesnym pomniku. W tym samym roku Jehu faktycznie obalił dynastię Omri w Akuta-Tot.

Kiedy pojawił się Salmanasar, skłonił się, przyjął stanowisko wasala i dał prezenty, które również są opisane. Było to zatem niezwykle ważne i ekscytujące odkrycie, które wywołało sensację w ówczesnej Europie znalezienie czegoś, co faktycznie przedstawia króla Izraela z królem Asyrii. Nawiasem mówiąc, Salmanasar III jest prawdopodobnie wspomniany w Ozeaszu 11 jako Salman, który pokonał i zniszczył Beit Arbel oraz dopuścił się straszliwych okrucieństw typowych dla królów asyryjskich.

Jednak dziś pozostaje to jedno z największych znalezisk archeologii biblijnej, ponownie całkowicie potwierdzające tekst biblijny opisujący Jehu i jego obalenie dynastii Omri. Dziękuję bardzo. Zapraszamy ponownie do holu głównego Muzeum Archeologicznego Horn.

Mam obok siebie bardzo ważny pomnik Starego Testamentu. I to właściwie nazywa się Mesha Stela lub Moabicka Stela. Oryginał tej steli znajduje się w Luwrze w Paryżu.

Skontaktowaliśmy się z Luwrem i zleciliśmy wykonanie dokładnej repliki oryginału, który od nich otrzymaliśmy i który dziś tu prezentujemy. Co to jest Mesha Stela? Cóż, w 1868 roku anglikański misjonarz imieniem Frederick Klein podróżował przez Duban w Jordanii, czyli w środkowej Jordanii.

To starożytne miasto Moabitów, ruiny lub powiedz tam. I spotkał się z kilkoma Beduinami, którzy pokazali mu ten pomnik lub stelę leżącą na ziemi. Klein natychmiast rozpoznał starożytny napis na steli i rozpoznał jego znaczenie i wagę.

Zrobił więc kilka kopii niektórych listów i słów, a następnie wrócił do Jerozolimy i popełnił ogromny błąd. A tym błędem było poinformowanie rady pruskiej o swoich ustaleniach i chęci jego odkupienia. I szybko rozeszła się wieść.

Wkrótce wszyscy w Jerozolimie – Brytyjczycy, Francuzi i Prusacy – chcieli dostać w swoje ręce tę stelę. Zatem Beduini otrzymywali oferty zakupu od różnych osób, a szczegóły są nadal niepewne. Ale ktoś wpadł na genialny pomysł, że może ci

Europejczycy chcieli to kupić, bo w środku mogło znajdować się coś cennego, na przykład złoto.

I tak podgrzali tę stelę, znowu zrobioną z bazaltu, rozgrzali ją do czerwoności, a potem zalali ją zimną wodą i roztrzaskali całą stelę na kawałki. Cóż, francuski archeolog, dyplomata, Charles Clermont-Gounod, wrócił i kupił jak najwięcej tych fragmentów od różnych rodzin Beduinów. Ostatecznie, korzystając z innych fragmentów pochodzących od innych osób, udało mi się zrekonstruować około dwóch trzecich oryginalnego napisu.

Na szczęście ktoś wycisnął papier, położył na nim trochę papieru, zwilżył go i odbił cały napis, zanim Beduin go zniszczył. Ale niestety ten ścisk był w bardzo złym stanie, bo musieli go zerwać i to od razu, ze względu na zagrożenie, że inni Beduini szybko nadejdą na koniach lub wielbłądach. I musiał szybko się stamtąd wydostać.

Więc włożył trzy kawałki do juk i uciekł. Ale pomiędzy tymi trzema ściśniętymi kawałkami papieru a ocalałymi kawałkami lub fragmentami steli tekst został mniej więcej przywrócony. A co teraz wynika z tekstu? Cóż, tekst zaczyna się od słów: Jestem Mesza Debonita.

I jest to znowu osoba znana ze Starego Testamentu. W Drugiej Księdze Królewskiej, rozdziale trzecim, Mesza jest królem Moabu i faktycznie toczy wojnę z Izraelem i Judą. A mniej więcej w drugiej, a raczej trzeciej ćwierci IX wieku, mniej więcej w czasach Eliasza i Elizeusza, nieco później.

Ale opisuje w języku moabickim jego sukcesy w buncie przeciwko Izraelowi. Pamiętajcie, że w roku 841, co ponownie odnotowuje Czarny Obelisk, kolejny pomnik, o którym mówiliśmy w innym fragmencie, Jehu obalił dynastię Omri. A kiedy to się stało, królestwa wasalne w Transjordanii i gdzie indziej dostrzegły słabość, postrzeganą słabość siły Izraelitów.

Oni też się zbuntowali. Mesha był w stanie podbić kilka izraelskich miast i rozszerzyć Moab na północ, aż do równin Madaba lub biblijnego wybrzeża Hami. Te miasta i miasteczka są wspomniane na steli Mesha i znajdujących się na niej artefaktach, a właściwie jest wspomniane boskie imię Jahwe.

Wspomniano, że palenisko Dawida lub palenisko Jahwe zostało zajęte. Tak więc wiele ważnych informacji biblijnych związanych z tekstem biblijnym i historią biblijną, a także nazwą Gadite, ponownie osiedliło się tam plemię Gada, a także wiele toponimów, wiele nazw miast. Tak więc Stela Meszy pozostaje do dziś niezwykle ważnym świadectwem, niezależnym świadectwem tekstu biblijnego.

I w większości pokrywa się to z biblijnym opisem tej samej wojny, powiedziałbym, że ją uzupełnia. Jest to najdłuższy monumentalny tekst, jaki kiedykolwiek odnaleziono w

dialekcie zachodnio-semickim, bardzo podobnym do hebrajskiego. Hebrajczycy, Izraelici i Moabici z pewnością mogli rozmawiać i rozmawiać tam i z powrotem.

Teraz, znacznie później, około 1994 roku, Andre Le Maire, inny francuski epigraf, rozpoznał Dom Dawida, jedną z najważniejszych linii tego napisu, ponownie częściowo zachowany w inskrypcji. Tak więc, wraz ze Stelą z Tel Dan, która wspomina o Domu Dawida, Le Maire znalazł ją również tutaj, w Steli Meshy. Pozostaje wiele pytań w związku z tym, co do tekstu, niektóre są niejasne, mówią tajemnicze odniesienia, o których wspomina tutaj Meshy, a które wciąż próbują zostać zrozumiane i zinterpretowane.

Dlatego prawie co roku pojawiają się nowe artykuły i badania na temat Steli Meshy. To takie ważne. Ponownie uczeni wciąż czerpią informacje, które oświeciły nas na temat IX wieku na Bliskim Wschodzie, z tego bardzo, bardzo ważnego napisu.

Dziękuję bardzo. To jest dr Jeffrey Hudon w swoim nauczaniu na temat archeologii biblijnej. To jest sesja nr 26, najważniejsze momenty z Muzeum Archeologicznego Sigmunda H. Horna.